

POVRATAK TEOLOGIJE K IZVORU - SVETOM PISMU

Dr Albin ŠKRINJAR

Hoće li koga sablazniti naslov mog referata? Zar nije sv. Crkva uvijek vjerno stajala na izvoru, zar nije stalno crpla iz izvora, Svetoga pisma? S kojim je pravom smijemo mi opominjati da se vrati k izvoru, kao da ga je zanemarila, od njega se udaljila? Odgovaram da moj referat nije upravljen crkvenom učiteljstvu, već teolozima, teološkim školama. No i dok govorim teolozima, moja nakana nije da ih prekorig zbog teškog, fatalnog nedostatka. Uvijek su naši teolozi dokazivali svoje teze Svetim pismom. Pita se samo, nisu li možda donekle premalo mislili na Bibliju dok su se u znoju lica svoga mučili oko filozofskog produbljivanja i dokrinalne sistematizacije crkvene nauke. »Pluribus intentus minor est ad singula sensus«. Posljedica je ljudske slabosti da pažnja prema Svetom pismu popusti dok intenzivno tjeramo spekulativnu teologiju, premda je i ova korisna, pače nužna. Ta je posljedica u nekoj mjeri tu. U duhu je našeg vremena da je izliječimo.

Skolastična je teologija, »fides quarenes intellectum«, unijela mnogo svjetla u naše duše. Mi joj dugujemo zahvalnost, zahvalnost Bogu što nam je dao crkvene naučitelje svece, kao što su Albert Veliki, Toma Akvinac, Bonaventura i drugi. Ali u isti čas moramo biti zahvalni Bogu što nam sada daje prigodu i nuka nas da posvetimo Svetom pismu veću pažnju, plodonosnu pažnju. U naše su se doba biblijske znanosti nevjerojatno usavršile, originalno su novim svjetlom osvijetlale mnogobrojne tekstove. Biblijska je teologija postavila nove, važne probleme, oplodila razne teološke pojmove, stvorila pojmove nove, dinamične, stala je svoditi u značajne sisteme svetu nauku pojedinih hagiografa, sve dublje prodire u tajne povijesti našega spasenja, u Heilsgeschichte. Ključa obilno izvor Svetoga pisma. Kako da nas ne privuče k sebi to jako žuborenje?

Sveto pismo rascjepkano je u našim bogoslovnim priručnicima u hezbroy pojedinih, nepovezanih tekstova. Stoga je prvo na što upozoravam, da postoji jedva koji od tih nepovezanih tekstova kojega značenje nije moderna egzegeza točnije precizirala, ako nije naprosto napustila dosadašnje tumačenje. Ima, razumije se, u novijoj egzegezi još mnogo nedokazanih hipoteza, dosta mukotrpnog pionirskog traganja, tu i tamo u krivom ili opasnom smjeru, ali ima također, bez najmanje sumnje,

divnih uspjeha. Potrebno je dakle da teolozi, dogmatičari, moralisti i svi drugi, provjere svoje dokaze iz Svetoga pisma. A to nije tako teško. Silnim naporima egzegetskim uspjelo je olakšati nam pristup do izvora, posjedi šikarje, dignuti kamenje, mahovinu. Udobno, kao nikada prije, stojimo pred izvorom, a voda nam ključa bistra, čista. Ta, u izvoru je najčistija. Tu smo najbliži glasu Božjemu. Možemo ga dobro čuti.

Ali evo prigovora! Nije li istina Božja u Svetom pismu zastrta pojmovima starih vremena, izrazima nama tuđima. Moderni čovjek misli drukčije, drukčije se izražava. Ima egzegeta skeptika, kao što je npr. Bultmann, koji upravo zdvaja ne videći kako bismo mogli točno pogoditi misil starodrevnih naroda. Imali su oni svoje misaone kategorije, u koje spada tobože i mitologija. Zato je Bultmann izmislio svoju »Entmythologisierung«, demitologizaciju. Neka je istina, veli Bultmann, izražena u Novom zavjetu pojmom inkarnacije, druga pojmom sakramenta, itd. Tu mitološku lupinu, tako on misli, valja razbiti da se izluči jezgra istine, prihvatljiva za modernoga čovjeka. Bultmann svojom demitologizacijom secira mozag svetoga pisca, vadi iz njega, kao da je tumor, što je ipak sv. pisac smatrao svojom zdravom mišlju, objavam Božjom.

Mjesto toga umeće se nešto iz Heideggerove egzistencijalne filozofije.¹ Mi rado priznajemo da Bultmann umije oštroumno analizirati biblijske tekstove, kopati duboko, postavljati probleme koje moramo i mi katolici riješiti, a ne možemo bez dugog razmišljanja. Ipak svojom demitologizacijom muti izvor Svetoga pisma. Mi nećemo tako.

Znajmo također da ozbiljna historiografija pobija pretjerani povjeseznički skepticizam Bultmannov!² Ima i starih pisaca, grčkih, latinskih i drugih, koji su nam tako domaći! Rješavaju probleme, aktualne i danas, diraju nas u dušu. A nitko nam ne govori tako k srcu kao Bog u svetim knjigama. Kako da ga ne razumijemo? Istina, Bog se služio hagiografima drugih vremena i drugih zemalja. Bit će, da bismo ih posve razumjeli, svakako potrebno nešto biblijske povijesti, biblijske arheologije, biblijske geografije. Ali to ćemo lako naučiti i bit ćemo u Svetom pismu kao kod kuće. Ako nam unatoč svemu koja nijansa misli ostane nepristupačna, za nas možda iza tolikih stoljeća zauvijek izgubljena, to je minimalno, akcidentalno. Uglavnom imamo misao hagiografovu, misao Božju, koja nam je mila kao riječ najboljeg prijatelja, najboljeg Oca. »Uistinu je živa i djelotvorna riječ Božja. Ona je oštrija od svakoga dvosjeklog mača i prodiere do rastavljanja duše i duha, zglobova i moždine, i može suditi nakane i misli srdaca« (Hebr 4, 12). Expertus potest dicere!

Time ja opet neću da kažem da je svaka vjerska istina jasnije izražena u izvoru, Svetom pismu, nego u našim dogmatskim ili moralnim priručnicima. Ima sigurno mnogo vjerskih istina koje su, recimo, sv. Pavao, sv. Ivan, izrazili na način nenatkriljiv. Uz njih ima i koja defi-

1. Usp. npr. R. BULTMANN, *Die Christologie des Neuen Testaments, Glauben und Verstehen* I², Tübingen 1954, str. 245—67.

2. A. BRUNNER, *Naturwissenschaftliche Kategorien bei Bultmann, u Stimmen der Zeit* 171, 88 (1962) 161—75.

nirana dogma koju nalazimo u Svetom pismu tek u embrionalnom stanju. Nju će kasnije Crkva pomoću Duha-Parakleta eksplicitirati, produžiti, prilagoditi novim mentalitetima. Sv. Crkvi kao čuvarici i nepogrešivom tumaču Svetoga pisma zajamčeno je svjetlo Duha Svetoga. Nemamo pravo ignorirati ga ili potcjenjivati. A u izvoru Svetoga pisma tražimo uvijek ono svjetlo što nam ga ono može dati!

Iz svetih knjiga izvire nam redovito svjetlo koje možemo nazvati u eminentnom smislu svjetlo životno.³ Objava tu nije suhoparan sistem, već dijalog Duha Božjega s našom dušom. Najintimnijim težnjama naše duše daje objava jasan smjer, traži od nje ispravno životno opredjeljenje, »Entscheidung«, kako sve jednako opetuje Bultmann. To je Božja kerigma. Naša teologija bit će kerigmatična to lakše i to bolje što više ostane u trajnom kontaktu sa Svetim pismom. Protestant C. Haymann, koji je prvi izrijeком spomenuo »biblijsku teologiju«, nadao se od nje više za život i za srce nego od teologije dogmatske.⁴ Kasnije je protestantska »religionsgeschichtliche Schule« donekle korektno uvidjela da je objava Božja više religija nego sistem.⁵ Na žalost, ta je škola zanemarila nauku, objavljenu istinu, upala u subjektivizam i relativizam. Mi nećemo u izvoru objave Božje, Svetom pismu, tražiti tek neki doživljaj, nego baš objavu, ne »inhaltsleere Offenbarung« po primjeru nekih protestanata,⁶ nego baš teologiju, ali teologiju uistinu praktičnu za život, spiritualnu, liturgičnu, punu unkcije Duha Svetoga.

I više nadnaravno! Riječ Božju! Smijemo i moramo o riječi Božjoj razmatrati. I psalmista je razmatrao o njoj dan i noć. No riječ se Božja primarno i uglavnom sluša. Religija je Svetog pisma religija slušanja.⁷ Riječ se Božja sluša odozgo. Silazi odozgo u dubine naše duše da bude tamo počelo novoga života. Milost prati riječ Božju. I to je nadnaravno. Supernaturale sensu stricto, dioništvo naravi Božje, kao što doznajemo jasno na vrhuncu novozavjetne objave, kod sv. Pavla, sv. Ivana. Postoji drugdje nauka čudoredna posve naravna, npr. etika grčkih i latinskih stoika. Ona ne zna za osobnoga Boga ni za život poslije smrti. Iako je za nju naša savjest proairesis, naš razum, Bog u nama, ipak se ona ne diže u nadnaravni poredak. A čudoređe je sv. Pavla i sv. Ivana čudoređe djece Božje u jedinstvu s Kristom Bogom-čovjekom, u mističnom Kristu. Uzmimo samo onaj prekrasni tekst sv. Pavla iz poslanice Efežanima: »donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi« (4, 13). Kad sam ja još kao mlad redovnik, ne svećenik, rado ponavljao ove riječi sv. Pavla, mislio sam kako ću ja biti onaj »vir perfectus«, u teologiji sam doznao da je to mistični Krist. Razmišljao sam kako ću svojom ascezom postati »vir perfectus«, a doznao sam da sv. Pavao ima u prvom redu pred očima život milosti, in corpore Christi mystico, u životu sv. Crkve. Kako je kod sv. Pavla sve totalno nadnaravno,

3. Usp. S. LYONNET, *De notione et momento Theologiae Biblicae*, u *Verbum Domini* 34 (1956) 152 s.

4. C. HAYMANN, *Biblische Theologie* (1708).

5. R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1954, str. 585—91.

6. O. BULTMANNU usp. A. VOEGTLE u *Biblische Zeitschrift* 1 (1957) 136—51.

7. G. KITTEL u *Theol. Wörterbuch zum N. T.* 1, 216 ss.

kristocentrično, eklezijalno! Ako se moralna teologija ne bavi mnogo Svetim pismom, može u nekoj mjeri smetnuti s vida što bi joj moralo biti bitno.

Može, osim onoga što sam baš naveo, zanemariti i to da u našem čudorednom životu primat pripada ljubavi.⁸ Tko, baveći se Svetim pismom, sluša glas Isusov, glas sv. Pavla, glas sv. Ivana, taj ne može to zanemariti. Sv. Ivan jedva što kaže o kojoj drugoj zapovijedi osim o zapovijedi prema kojoj moramo ljubiti svoga brata. A bratska je ljubav kod sv. Ivana nešto božansko, tijesno povezano s našim nadnaravnim životom. Kako se to divno zrcali u kristalno čistom izvoru Svetoga pisma!

Ako marljivo crpemo iz tog izvora, svi će biblijski tekstovi u našim dogmatskim i moralnim priručnicima oživjeti, primiti lik u kojem će svaki potez živo očitovati svoje značenje. Osim toga imat ćemo još i drugu korist. Kao što veli o. K. Rahner, naša će teologija s pomoću Svetoga pisma doći do novih »Begriffsbildungen« i time uvelike napredovati.⁹ Spekulativna je dogmatika dosada s pomoću filozofije stvorila sebi mnoge pojmove i potkrepljivala ih tekstovima Svetoga pisma. Bez sumnje ti su pojmovi nekako već u Svetom pismu, ali nerijetko samo implicite. Ako idemo direktno na izvor, Sveto pismo, i tu bez ikakvih prekonceptija slušamo glas Božji, stvorit će se u nama pojmovi, u prošlosti na žalost zanemarivani a ipak pregnantni dubokim teološkim značenjem. U naše vrijeme proučavaju se pojmovi sv. Ivana, pojam spoznaje Boga, pojam vjere, pojam ljubavi, pojam Duha, pojam djece Božje itd. Nisu ti pojmovi za nas naprosto novi, no u najnovijim monografijama koje se njima bave sve nam je gotovo kao novo, izvanredno zanimljivo. Isto vrijedi i za pojmove teologije sv. Pavla i ostalih hagiografa Staroga zavjeta. Naša se dogmatika dugo bavila pojedinačnim tekstovima Svetoga pisma a da nije slutila koliko bi naučila od sinteze raznih pojmova bogonadahnutih pisaca. A jedan ili drugi pojam novozavjetni jedva se ili svakako premalo tumači u dogmatskim priručnicima, npr. pojam kraljevstva Božjega, premda je fundamentalan u kerigmi Isusovoj.¹⁰ Dakako, teško je i zamršeno pitanje kako obogatiti dogmatiku svim tim dragocjenim blagom iz Svetoga pisma. U to metodično pitanje ja ne ulazim, držim ipak da će se jedva naći bogoslov koji će nijekati korist i potrebu takve revitalizacije naše teologije.

Još nas i drugo ugodno iznenađenje čeka ako se vratimo u teologiji k izvoru, Svetom pismu. U najnovije doba sastavljaju se i među katolicima sinteze cjelokupne nauke pojedinih hagiografa, u NZ osobito sv. Mateja, sv. Luke, sv. Pavla, poslanice Hebrejima, sv. Ivana prema evanđelju i poslanicima, Apokalipse napose. Poznati mariolog R. Laurentin napisao je monografiju samo o strukturi i teologiji prvog i drugog poglavlja evanđelja sv. Luke.¹¹ Nije autor sve svoje tvrdnje dokazao, ali se

8. Usp. NICHOLAS CROTTY, *Biblical Perspectives in Moral Theology*, u *Theological Studies* 26 (1965) 574—95.

9. *Über den Versuch eines Aufrisses einer Dogmatik*, *Schriften zur Theologie* 13, Benziger Verlag 1958, str. 9 ss.

10. Taj pojam ipak lijepo obrađuje SCHMAUS u dogmatskom traktatu o posljednjim stvarima, *Katholische Dogmatik* IV, 2, München 1959, str. 70—114.

11. R. LAURENTIN, *Structure et théologie de Luc I—II*, Paris 1957.

ipak čovjek, čitajući tu knjigu, divi kako se takovim studijama otvaraju novi vidici, ključaju novi izvori, otkrivaju se bogati, još neiskorišteni rudnici teološke misli.

Dakle točnija i svestrana egzegeza svakog pojedinog teksta, preciznija definicija teoloških biblijskih pojmova, sinteza čitave misli svakog važnijeg hagiografa, eto što ćemo u naše vrijeme sve naći ako se povratimo k izvoru teologije, k Svetomu pismu. Ali još nešto! Sve svete pisce Staroga i Novoga zavjeta povezuje auctor principalis Sacrae Scripturae, Duh Sveti, koji je sve inspirirao, jednoga za drugim, jamačno ne bez plana, već prema svojim božanskim osnovama što ih je imao od početka oko spasenja roda ljudskoga. Dakle »Heilsgeschichte« u svetim knjigama! Koliko može naša teologija profitirati ako prati misao Božju od Adama do Krista, od Krista do Duha Parakleta, sve do onoga zadnjega usklika u Apokalipsi: »Et Spiritus, et sponsa dicunt: Veni« (22, 17). »Etian venio cito: Amen. Veni Domine Iesu« (r. 20)!

Kažu Francuzi: »Du choc des opinions jaillit la lumière«. U svetim knjigama nema formalnog sukoba raznih mišljenja, ali ima raznih vidika za istu Božju misao. S raznih vidika može se predmet svestrano razmotriti. Osim toga objava Božja raste od jednoga Zavjeta do drugoga, od jednog svetog pisca do drugoga. Tako raste svjetlo u nama, kao što i filozofske sisteme bolje shvaćamo u povijesti filozofije, naše katoličke dogme u povijesti naših dogma. Možemo se također u razvitku objave Božje prema Svetom pismu diviti pedagogiji Božjoj, kako se ona prilagođavala raznim vremenima, raznim fazama evolucije ljudske misli. Da je istina što kažem, o tome se svatko može uvjeriti ako čita koju temeljitu teologiju, makar za SZ, onu Eichrodtovu¹² ili Radovu.¹³ Naučit ćemo od božanskog pedagoga kako ćemo i mi stvoriti teologiju prema životnim potrebama čovječanstva, osobito naših vjernika naših vremena.

Zadnje što ću naglasiti kao korist povratka teologije k izvoru, Svetom pismu, jest zblizavanje nas katolika i drugih kršćana, osobito protestanata, u duhu ekumenizma i II vatikanskog sabora. Znademo svi kako protestanti u svom vjerskom životu visoko cijene Sveto pismo. Ako želimo naći formulaciju koje dogme, prihvatljivu jednoj i drugoj stranici, ići nam je svima zajedno na izvor koji je isto tako svet nama kao i njima. To je jedino moguća polazna točka. Protestanti se raduju obnovi biblijskih nauka u katoličkoj Crkvi, tomu povratku k izvoru, ili kao što se jedan od njih francuskim izrazom zgodno izražava: *ressourcement*.¹⁴ Tu je, kako rekoh, polazna tačka, od koje se vije put, možda dug i pun tegoba. Ipak se već sada vide lijepi plodovi tog *ressourcementa*. Divovsko protestantsko djelo *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, koje još nije gotovo, odreklo se od početka, prije više od trideset godina, svake polemike s katolicima. A to je djelo i za nas ka-

12. W. EICHRODT, *Theologie des Alten Testaments I—III*, Leipzig 1933—9; Band I5, Stuttgart/Göttingen 1957.

13. G. v. RAD, *Theologie des Alten Testaments*, I (Nachdruck der vierten Auflage, Berlin 1963), II (Nachdruck der dritten Auflage, Berlin 1964).

14. J. — J. von ALLMEN, *Vocabulaire biblique*, Neuchâtel/Paris 1956, str. 5.

tolike, za naše egzegete, dogmatičare, apolgetičare, od neprocjenjive vrijednosti. Iz tog velikog djela mi svi obilno crpemo i moramo biti zahvalni onima koji su ga stvorili. Dao Bog da se u tom duhu lijepo nastavi dok se ne ispuni Isusova molitva i želja, recimo i nalog: »Ut omnes unum sint«!

Završavam s riječima pape Pija XII iz okružnice *Humani generis*, da svojim velikim auktoritetom podupru moj skromni referat. Veli papa Pijo XII: »Sacrorum fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt« (*Enchiridium biblicum* 611). A hoće li što ostati za kasnija pokoljenja kad mi sada toliki zahvaćamo iz istog vrela? Ne bojmo se! Pijo XII nas tješi i uvjerava u istom kontekstu: »Accedit quod uterque doctrinae divinitus revelatae fons tot tantosque continet thesauros veritatis, ut numquam reapse exhauriatur«.